Oversigt over Chr. IV og Norge

Norge på Chr4.dk – samlet oversigt

Chr4.dk har over 150 sider og flere PDF-bøger om Norge, og de falder i syv emner. Den største samling handler om Nordnorge og Finnmark: handelssteder, handelshistorie, hekseprocesser og Lilienskiolds Speculum Boreale. Den mindste og mest Christian IV-nære del er artikelserien »Chr. 4 set fra Norge«, sørejsen 1599 og siderne om Kristiansand og Kongsberg.

Oversigten bygger på sitets egne sider, læst 19. oktober 2026 via forsiden, indholdsfortegnelsen og samlesiden Nordnorge. Store værker som Slange, Flamand og »Dannemarks Historie« nævner også Norge, men de er ikke gennemgået side for side her.

Christian IV set fra Norge

Syv artikler følger Christian IV's forhold til Norge fra striden om Nordkalotten til tabet af Jämtland og Herjedalen i 1645. Samlesiden er Chr. 4 set fra Norge, som viser Olaus Magnus' Carta Marina fra 1539.

Artikel	Periode	Norge i artiklen
Hvordan så man på Christian 4.	1596 og eftertiden	Christiania som royalistisk bastion; norske historikere giver kongen skylden for tabet af landsdele til Sverige
Nordkalotten klima for krig	ca. 1601–1610	Striden om samebeskatning fra Tysfjord til Varanger; Vardøhus, Tromsø len, grænsemøderne 1601–03
Kongens Krig	1611–1613	Kalmarkrigen i Norge: Jämtland tabt 1611, Kringen 1612, Enevold Kruses kritik; PDF Hr. Sinclair
Et hus i splid med sig selv	1613–1648	Norsk modstand mod udenrigspolitikken; Hannibal Sehested statholder 1642
Kejserkrigen	1613–1629	Planen fra 1614 om et fast norsk militærvæsen af odelsbønder, opgivet
Den dybe splittelse	1629–1643	Jens Juels bondemilits 1627–28; seks norske regimenter ufærdige ved krigsudbruddet 1643
Katastrofen	1643–1647	Norsk hær på ca. 10.000 mand 1644; Jämtland, Herjedalen, Idre og Særna tabt 1645; herredag i Christiania 1646

Sørejsen 1599

Christian IV sejlede i april–juli 1599 med otte orlogsskibe fra København til Vardø og videre mod Kildin. Han rejste inkognito som »generalkaptajn Christian Frederiksen« og skar 29. maj sit navn i »kongestokken« i Vardø. Norske historikere, bl.a. Rolf Fladby, Øystein Rian og Einar Niemi, ser rejsen som det, der sikrede Finnmark for Norge.

Side eller fil	Indhold
Rejse Nordnorge	Rejsens forløb: flåden, ruten Loppa–Nordkap–Bussesundet, opbringelse af engelske skibe, grundstødningen ved Kildin
Christian IV's sørejse 1599	Rejsens betydning for grænserne mod Sverige og Rusland, ifl. norske historikere
Rejse i Nordnorge (PDF)	Baggrund, besøget i Vardø, de deltagende skibe, udenrigspolitiske resultater, trolddom og Sivert Grubbes dagbog

Jonas Carisius' dagbog (PDF)	Den ene af de to bevarede dagbøger fra rejsen

Trolddom og hekseprocesser

Kongens brev fra Skanderborg 20. februar 1609 til lensherren på Vardøhus og forordningen af 12. oktober 1617 er de to centrale kilder. Finnmark, særligt fiskeværene ved Vardøhus, var den landsdel, der led mest under forfølgelserne.

Side	Indhold
Christian IV, trolddom & hekse	Brevet 1609 om »finner og lapper« og forordningen 1617
Finmarkens hekseprocesser	Baggrund: økonomisk nedgang og befolkningsfald i 1600-tallet
Blandt konger og hekse	Annas brudefærd 1589, Jakob VI's bryllup i Oslo 23. november 1589; norsk del ved Rune Hagen
Amtmand Lilienskiolds heksestudier og undersider	Lilienskiolds liv, tiden i nord, trolddomsforståelse, samisk sjamankunst
Hekseprocesserne 1–78 og efter 1688	Sagerne gengivet i grupper: 1–4, 5–20, 31–40, 41–50, 61–70, 71–78, efter 1688, kilde

Byer og steder

To norske byer har egne sider, fordi Christian IV grundlagde dem: Kongsberg 1624 og Kristiansand 1641. Bergen er med gennem Holbergs bybeskrivelse, og østlandet gennem herregården Fossesholm.

Side	Indhold
Kongsberg Norge	Sølvfund 1623, byen og sølvværket grundlagt 1624; tyske bjergfolk, 137 tyskere og 160 nordmænd i 1636; direktør Michael Heltzen
Kristianssand, Norge	Kongens besøg 1630, byen anlagt 5. juli 1641 med handelsprivilegier og ti års skattefrihed; senere historie til 1830'erne
Ludvig Holberg Bergen	Holbergs »Den berømmelige norske Handel-Stad Bergens Beskrivelse« (1737), bl.a. Christian IV's besøg
Basse, Norges cantzler	Fossesholm i Eker; Hans Pedersen Basse udnævnt til Norges kansler 1596

Nordnorge og Finnmark: handelen

Den største Norge-samling på sitet er handelshistorien for Nordland og Finnmark med omkring 50 nordlandske og 35 finnmarkske handelssteder på egne sider. Indgangen er Nordnorge, og perioden er overvejende 1600–1800-tallet, altså mest efter Christian IV.

Gruppe	Temasider	Handelssteder (eksempler)
Nordland	Historisk baggrund, Bergensborgerne, Trondheims borgerne, Fiskeri & udrustning, De store familier, Krigs- & nødårene 1814, Betydende rejsende	Kjerringøy, Henningsvær, Svolvær, Mo i Rana, Skjervøy, kort

Finnmark	Introduktion, Finnmarkshandelen, Overgangstiden 1560–1680, Bergensmonopolerne 1 og 2, Frihandelsårene 1715–29, Københavnermonopolerne 1729–1789, Pomorhandelen	Vardø, Vadsø, Hammerfest, Bossekop, kort

Til samme emne hører Norsk indvandring og bosætning og Finnmark senere tid. Siderne angiver ikke forfatter eller bog, så kilden til teksterne bør skrives på.

Lilienskiold og Speculum Boreale

Hans Hanssen Lilienskiold (ca. 1650–1703) var amtmand i Finnmark 1684–1701 med bopæl i Vadsø. Sitet har tre serier om ham.

Serie	Indhold
Speculum Boreale	»Nordens Speil«: kildeskrift om Finnmarks historie i to bind (693 og 881 sider) med akvareller; indledninger, kapitel 1–7 og 9, Finnmarken i 1600-tallet, flora og fauna
Heksestudierne	Et kapitel på 97 håndskrevne sider, Det Kongelige Bibliotek; se også Trolddom og hekseprocesser
Rejsejournalen 1668–1670	Studierejse Bergen–København–Hamburg–Dresden–Venedig–Rom med broderen Jonas; udgivet Kristiania 1916, ti sider fra Bergen–København til Parma–Rom

Andre sider og PDF-bøger med Norge

Side eller fil	Norge-indhold
Klosteret i Petschenga, del 1–8	J. A. Friis, *Skildringer fra Lapland* (1910): klosteret ved Munkefjord og dets ødelæggelse
Jens Munk	Født 1579 på Barbo ved Arendal; faderen ejede jord i Norge
Norge som u-udforsket land	Foged Jens Holmboes opdagelsesrejser til Målselv og Bardu 1783 og 1785
Beskrivelse over Kongeriget Norge (PDF)	Lars Hess Bing, 1796; også Island, Færøerne og Grønland
Erik Andreas Colban (PDF)	Beskrivelse over Lofoten og Vesterålen; også som webside
Tremasteren Fremtiden eller Liv nordpaa (PDF)	Roman om livet i Nordnorge
Sveriges krig 1611–1632, kap. IV (PDF)	Kalmarkrigen: Bohus, Jämtland, Härjedalen, Finnmark og Kringen
Den dansk-norske Sømagts Historie (PDF)	H. G. Garde: flåden som fælles dansk-norsk våben

Tidslinje: Norge under Christian IV

De norske begivenheder, sitet nævner fra Christian IV's tid, i tidsrækkefølge.

År	Begivenhed	Side
1596	Hans Pedersen Basse bliver Norges kansler	Basse

Oversigt over Chr. IV og Norge

1599	Sørejsen til Vardø; kongestokken 29. maj	Rejse Nordnorge
1601–1610	Striden om Nordkalotten med Karl IX	Nordkalotten
1609	Brevet om trolddom til Vardøhus, 20. februar	Trolddom
1611–1613	Kalmarkrigen: Jämtland tabt 1611, Kringen 1612, fred i Knærød 1613	Kongens Krig
1614	Plan om fast norsk militærvæsen af odelsbønder	Kejserkrigen
1617	Forordningen om trolddom, 12. oktober	Trolddom
1623–1624	Sølvfund og grundlæggelse af Kongsberg	Kongsberg
1627–1628	Jens Juels norske bondemilits godkendt	Den dybe splittelse
1630	Kongens besøg ved Torridalselven	Kristiansand
1641	Kristiansand anlagt 5. juli	Kristiansand
1642	Hannibal Sehested bliver statholder	Et hus i splid
1644	Ny norsk hær på ca. 10.000 mand	Katastrofen
1645	Freden i Brømsebro: Jämtland, Herjedalen, Idre og Særna tabt	Katastrofen
1646–1647	Herredag i Christiania; hæren skåret til tre regimenter	Katastrofen

Jeg har ikke fundet en egen side om Christiania (Oslo), som Christian IV genopbyggede og omdøbte i 1624.